

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, доцента Антощука Андрія Олександровича на дисертацію Мурзо Євгенії Олександрівни на тему «Розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством», поданої до захисту у спеціалізовану вчену раду Національної академії внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Ступінь актуальності обраної теми. В умовах воєнного стану та збройної агресії зростає ризик зловживань з боку окремих осіб, які вдаються до мародерства, користуючись безладом, відсутністю контролю або евакуацією цивільного населення. Такі особи вчиняють мародерство, яке є однією із форм злочинності, що активізувалося в умовах війни. Незважаючи на наявність норм у Кримінальному кодексі України (зокрема ст. 432 «Мародерство»), практика розслідування таких правопорушень залишається недостатньо дослідженою. Бракує чітких алгоритмів збору доказової бази, кваліфікації діянь, а також координації між правоохоронними органами, військовими та місцевими адміністраціями.

На це звертає увагу і здобувачка у своєму дослідженні. Так, Є.О. Мурзо зазначає, що кваліфікація мародерства (ст. 432 КК України) залишається проблемною: 2022 року зареєстровано один такий випадок, кримінальне провадження за яким було закрито, а впродовж 2023–2024 років зазначені кримінальні правопорушення взагалі не реєструвалися, що може свідчити про кваліфікацію подібних діянь за іншими статтями, зокрема ст. 438 КК України. Однією з причин відсутності притягнення до відповідальності за вчинення мародерства є не лише відсутність чіткої криміналістичної методики його розслідування, а й практична неможливість притягнення винної особи до відповідальності, оскільки вона може перебувати безпосередньо в зоні бойових дій або продовжувати службу на передовій. Відповідно, 56 % опитаних слідчих зазначили, що основною проблемою є складність розслідування цих кримінальних правопорушень у зонах активних бойових дій та на окупованих територіях.

У зв'язку з цим, актуальність теми дисертації Є.О. Мурзо «Розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством» не викликає сумнівів як у науковому, теоретичному, так і практичному аспектах.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувачки. Вивчення дисертації та наукових публікацій авторки засвідчують логічність структури дослідження, що надало можливість дисертантці визначити мету, об'єкт, предмет і завдання роботи та всебічно й повно проаналізувати задекларовану тему.

У роботі використано сукупність загальнонаукових, міждисциплінарних і спеціально-наукових методів пізнання, які дали змогу висвітлити й вирішити низку теоретичних та практичних питань теми дослідження.

Дисертантка проаналізувала значну кількість наукових джерел (460 найменувань), ґрунтовно вивчила роботи інших науковців, що надало можливість вирішити наукову задачу, сформулювати пропозиції та рекомендації з розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством.

Обґрунтованість сформульованих у дисертації висновків забезпечена емпіричними даними, а саме: зведені дані вивчення 100 кримінальних проваджень за ч. 4–5 ст. 185, 438 КК України, у період з 2022 до 2024 роки (у різних регіонах України) та узагальнені матеріали вивчення 150 судових рішень, винесених національними судами за кримінальними правопорушеннями, передбаченими ч. 4–5 ст. 185, 432, 438 КК України, у період з 2022 по 2024 роки з Єдиного державного реєстру судових рішень, а також рішення міжнародних судових інстанцій, зокрема Міжнародного трибуналу щодо колишньої Югославії та Спеціального суду для Сьєрра-Леоне, що стосуються розслідування та судового розгляду випадків розграбування майна в умовах збройного конфлікту; зведені дані анкетування працівників слідчих підрозділів (серед 50 респондентів – Національної поліції України, Державного бюро розслідувань); систематизовані матеріали Єдиного звіту про кримінальні правопорушення Офісу Генерального прокурора за 2022

рік та січень 2025 року; огляди офіційних звітів і довідок. Під час підготовки дисертації авторка використовувала власний досвід роботи у слідчих підрозділах ГУНП у м. Києві.

Результати наукового дослідження висвітлено в: шести статтях у наукових фахових виданнях України, одній статті в науковому періодичному виданні іншої держави, одній статті в міжнародному виданні, що індексується в базі даних Web of Science, дев'яти тезах доповідей на наукових конференціях, у тому числі міжнародних, двох свідоцтвах про реєстрацію авторського права на твір (№ 125993 від 25.04.2024; № 125994 від 25.04.2024).

Отже, дисертація Є.О. Мурзо «Розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством» виконана на високому науковому рівні.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. Дисертація Є.О. Мурзо є першим комплексним науковим дослідженням методики розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством, із урахуванням особливостей їх кваліфікації, доказування та взаємодії правоохоронних органів в умовах воєнного стану.

У роботі сформульовано низку результатів і висновків, що були отримані вперше і мають високий ступінь наукової новизни.

Зокрема, вперше: сформульовано криміналістичну класифікацію кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством, що дозволяє чітко розмежовувати крадіжку в умовах воєнного або надзвичайного стану (ч. 4 ст. 185 КК України), мародерство (ст. 432 КК України), розграбування майна як воєнний злочин (ст. 438 КК України); запропоновано рекомендації щодо призначення судових експертиз у кримінальних провадженнях у мародерстві, що передбачає проведення дактилоскопічної, молекулярно-генетичної, трасологічної, біологічної, експертизи зброї та слідів і обставин її використання, експертизи матеріалів, речовин та виробів, почеркознавчої,

фототехнічної, судово-хімічної експертизи, судово-медичної та комп'ютерно-технічної експертизи для ідентифікації викраденого майна та осіб, причетних до кримінального правопорушення в умовах відсутності сталої судової практики.

Удосконалено підходи взаємодії слідчого з військовими структурами, що передбачають обмін оперативною інформацією, доступ до військових баз даних, використання супутникових знімків і координацію спільних слідчих (розшукових) дій із Національною поліцією України, ЗСУ та СБУ.

Також дістали подальший розвиток: типові слідчі ситуації у кримінальних провадженнях за ч. 4 ст. 185 та ст. 438 КК України, що становлять аналіз обстановки вчинення кримінального правопорушення, наявність або відсутність потерпілих, характер викраденого майна, доступність доказів і алгоритм першочергових слідчих (розшукових) дій; види спеціальних знань (криміналістичні, судово-медичні, психологічні, кіберзнання, економічні) та перелік технічних засобів (дрони, 3D-сканери, аналітичні системи Palantir Technologies, Clearview AI, мобільні ДНК-лабораторії, біометричні технології) для збору й перевірки доказів у кримінальних правопорушеннях, пов'язаних із мародерством.

Крім зазначеного, у роботі містяться інші положення, висновки та рекомендації, які в сукупності забезпечують цілісність наукової новизни здійсненого дослідження.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обґрунтованість отриманих результатів дослідження, сформульованих положень і висновків дисертаційної роботи Є.О. Мурзо не викликають суттєвих зауважень. Висновки в дисертації сформульовано відповідно до отриманих результатів, вони мають вагому аргументацію, свідченням чого є використана методологія дослідження, яка ґрунтується на сукупності загальнонаукових, міждисциплінарних і спеціально-наукових методів пізнання.

Обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, також забезпечена емпіричними даними.

Отже, результати дисертації Є.О. Мурзо, які винесено на захист, є достатньо аргументованими, обґрунтованими, логічними та переконливими, мають високий ступінь наукової новизни та практичне значення.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методології наукової діяльності. Наукові результати й положення, що винесені на захист, отримано завдяки використанню різноманітних методів, таких як теоретичний аналіз і синтез, логіко-юридичний, соціологічний та статистичний методи, а також ґрунтовної емпіричної бази.

Постановка завдань, визначення мети, об'єкта та предмета дослідження є чіткими, зрозумілими й такими, що цілком відповідають загальним вимогам. Завдання наукового пошуку виконано, мети роботи досягнуто.

Отже, поставлені наукові завдання виконано на високому методологічному рівні, а дисертантка опанувала необхідні компетенції для рівня доктора філософії.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження. Сформульовані та аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено й надалі може бути використано у:

– *науково-дослідній роботі* для вирішення проблем протидії злочинності, зокрема під час удосконалення методики розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством (акт впровадження Харківського національного університету внутрішніх справ від 27.05.2024);

– *освітньому процесі* під час оновлення методичних матеріалів із дисциплін «Методика розслідування окремих видів кримінальних правопорушень», «Досудове розслідування», «Актуальні проблеми застосування кримінального процесуального законодавства», «Взаємодія

органів досудового розслідування з оперативними підрозділами та іншими правоохоронними органами під час протидії кримінальним правопорушенням», «Криміналістика», «Актуальні проблеми розкриття та розслідування кримінальних правопорушень» у вищих навчальних закладів правоохоронного спрямування (акт впровадження Харківського національного університету внутрішніх справ від 27.05.2024; акт впровадження Міжрегіональної академії управління персоналом від 31.10.2024);

– *практичній діяльності* експертів для організаційного, методичного та інформаційного забезпечення роботи (акт впровадження Київського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України від 13.08.2024); прокурорів для використання розроблених рекомендацій під час здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством (акт впровадження Спеціалізованої прокуратури у сфері оборони Центрального регіону України від 29.01.2025); органів досудового розслідування Національної поліції України під час проведення в системі службової підготовки, семінарів, нарад і підготовки листів-роз'яснень до органів досудового розслідування територіальних органів Національної поліції України (акт впровадження Головного слідчого управління Національної поліції України від 07.02.2025 № 20698-2025).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертація Є.О. Мурзо викладена українською мовою та має чітку структуру, що відповідає вимогам МОН України та Порядку присудження ступеня доктора філософії. Робота складається з анотації (українською та англійською мовами), переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, які містять одинадцять підрозділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (460 найменувань) і трьох додатків на 26 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 325 сторінок, з яких основного тексту – 239 сторінок.

Анотація в стислій формі відображає основні тези дослідження, викладена українською та англійською мовами, доповнена переліком публікацій здобувачки, в яких висвітлено основні результати дослідження.

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження, охарактеризовано ступінь наукової розробленості, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету дослідження, окреслено поставлені завдання наукового пошуку, сформульовано об'єкт і предмет дослідження, описано використані методи пізнання, емпіричну базу, аргументовано наукову новизну отриманих результатів, зазначено про особистий внесок здобувачки й інформацію щодо апробації матеріалів дисертації.

У **розділі 1 «Теоретичні засади розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством»** здійснено узагальнення змісту дисертаційних та монографічних досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, а також досліджень, викладених у посібниках, методичних рекомендаціях й наукових статтях, присвячених розглядуваній авторкою проблематиці. На основі результатів опитування практичних працівників виокремлено пріоритетну тематику подальших наукових розроблень за різними аспектами дисертаційної роботи.

Визначено різницю між мародерством та розграбуванням, яка полягає у тому, що мародерство як кримінальне правопорушення характеризується кримінально протиправними діями, що полягають у викраденні майна військовослужбовцем України, яке знаходиться при вбитих або поранених на полі бою, а розграбування майна є формою серйозних порушень норм міжнародного гуманітарного права, що вважаються воєнними злочинами проти власності, зокрема під час міжнародного збройного конфлікту.

Авторкою доведено, що між елементами криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством, існують кореляційні зв'язки, що дають змогу формувати цілісну картину події злочину. Їх ефективне використання сприяє встановленню механізму вчинення злочину, ідентифікації всіх учасників і забезпеченню правильної

кваліфікації діянь. Застосування таких зв'язків є важливим для побудови обґрунтованих версій, виявлення закономірностей поведінки правопорушників і визначення ключових обставин, що підлягають доказуванню.

Авторкою звернута увага на те, що під час розграбування майна правопорушники діють: 1) з попередньою підготовкою, тобто насильницьким проникненням на об'єкти з використанням зброї чи інших засобів примусу, заздалегідь спланованими діями для заволодіння майном; 2) без підготовки – заволодіння майном під час хаотичних дій, зумовлених бойовими діями чи ослабленням контролю; 3) насильницьким проникненням – застосуванням фізичної сили, зломом захисних конструкцій, використанням вибухових речовин для отримання доступу до майна; 4) погрозою насильства, тобто залякуванням жертв або примушенням до передачі майна через загрозу застосування зброї.

Мародерство як військове кримінальне правопорушення передбачає, що правопорушником є спеціальний суб'єкт – військовослужбовець відповідних військових формувань (Збройні Сили України, Національна гвардія, Служба безпеки України тощо) або інші особи, які виконують військові обов'язки, включаючи військовозобов'язаних чи іноземців, які проходять службу в ЗСУ. Потерпілими можуть бути військовослужбовці, медичний персонал, цивільні особи, журналісти та спостерігачі.

Типова обстановка крадіжки, вчиненої в умовах воєнного або надзвичайного стану, є блекаут, зруйновані будівлі чи покинуті житла, торговельні заклади або транспорт, залишений без нагляду. Злочинці користуються моментами повітряних тривог, бойових дій чи масових евакуацій, коли власники змушені залишати своє майно. Слідова картина охоплює сліди злому дверей чи вікон, залишені злочинні інструменти, відбитки пальців, записи камер спостереження, свідчення очевидців, які помітили злочинців у момент крадіжки.

Мародерство вчиняється військовослужбовцями на полі бою або одразу після бою, коли контроль за місцевістю відсутній. Типова обстановка – поле бою або місце зосередження поранених і вбитих. Слідова картина включає викрадені особисті речі, сліди фізичного контакту з тілами, відбитки пальців, свідчення інших військових чи місцевих жителів і предмети, знайдені на полі бою, які підтверджують факт злочину.

У розділі 2 «**Основи методики розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством**» доведено, що під час розслідування мародерства слідчі встановлюють бойовий контекст події, підтверджують статус підозрюваного як військовослужбовця України, аналізують його умисел і корисливий мотив, визначають розмір завданої шкоди, а також враховують обтяжуючі фактори, зокрема групове вчинення кримінального правопорушення, повторність чи використання службового становища.

Авторкою встановлено, що типовими слідчими ситуаціями у кримінальних правопорушеннях, пов'язаних із мародерством є крадіжка майна з проникненням у сховище, незаконне заволодіння майном військовослужбовцями інших країн або прирівняними до них особами, а також викрадення речей у загиблих або поранених на полі бою. Для кожної з цих ситуацій передбачено комплекс слідчих (розшукових) дій, серед яких огляд місця події, допити, обшуки.

Окреслено взаємодію слідчих із інституціями сектору безпеки та оборони, яка відіграє ключову роль у розслідуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством. Військові можуть надавати докази у різних процесуальних формах: як свідчення очевидців у протоколах допиту, висновки спеціалістів, довідки та інші документи. Наприклад, до матеріалів кримінального провадження можуть долучатися звіти командирів підрозділів, довідки з безпілотних літальних апаратів (БПЛА) про місцезнаходження підрозділів або виявлені факти незаконного заволодіння майном, рапорти, журнали бойових дій, переліки втраченого або вилученого

майна, накази та розпорядження, що можуть підтверджувати або спростовувати версію про правомірність дій підозрюваних.

Вважаємо, що висновок спеціаліста є важливим джерелом доказів у розслідуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством. Його структура повинна включати: 1) вступну частину, що містить відомості про спеціаліста (прізвище, ім'я, по батькові, посаду, кваліфікацію, науковий ступінь або спеціалізацію), дату складення висновку та підстави для його надання (постанова слідчого, ініціатива військового підрозділу тощо); 2) описову частину, де зазначається вихідна інформація, обставини, що стали основою для аналізу, а також використані методи дослідження; 3) аналітичну частину, яка містить обґрунтовані висновки щодо поставлених питань, аналіз отриманих даних, встановлені факти та їх оцінку з урахуванням специфіки військових операцій, логістики або організації військового управління; 4) заключну частину, у якій формулюються кінцеві висновки, які можуть мати значення для слідства, а також зазначаються рекомендації або додаткові дані, що можуть бути використані правоохоронними органами.

У розділі 3 «Проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством» зазначено, що огляд місця події є першочерговою слідчою (розшуковою) дією під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством, оскільки дозволяє зібрати первинну слідову інформацію та зафіксувати факти незаконного привласнення майна. Під час огляду вилучаються документальні, речові, біологічні та цифрові докази, що можуть свідчити про кримінальне правопорушення, ідентифікувати винних та встановити обставини події. В умовах воєнного стану проведення огляду може ускладнюватися через загрози бойових дій, що потребує використання спеціальних методів фіксації, зокрема відеозапису, безпілотних літальних апаратів, робототехнічних комплексів та 3D-сканування для збереження обстановки місця злочину та закріплення доказів.

Особливу увагу приділено проведенню обшуку як слідчої (розшукової) дії, що має на меті виявлення і фіксацію доказів розграбування майна. Важливим є забезпечення безперервної відеофіксації, що дозволяє уникнути порушень процесуальних норм та підвищує доказову цінність отриманих матеріалів. Також доцільним є використання технічних засобів, зокрема засобів дистанційного спостереження, що дає змогу фіксувати місце обшуку в умовах загрози для життя слідчих. Зважаючи на труднощі, що виникають у зв'язку з відсутністю понять у зоні бойових дій, обґрунтовано необхідність застосування цифрових методів фіксації обшуків та подальшого закріплення їх правового статусу.

Допит є основною слідчою (розшуковою) дією в розслідуванні кримінальних правопорушень, оскільки саме під час допиту отримується найбільший обсяг доказової інформації. За результатами опитування слідчих, він займає 85 % часу, відведеного на слідчі дії, а 48 % респондентів вважають його найскладнішою слідчою дією у справах про викрадення майна. Важливим аспектом є посилення процесуальних гарантій, зокрема обов'язкове застосування відеофіксації, можливість проведення дистанційних допитів у виняткових випадках, а також забезпечення захисту прав свідків і потерпілих, особливо тих, хто зазнав воєнних злочинів. У контексті розслідування кримінальних правопорушень, скоєних військовослужбовцями, актуальною є адаптація методик допиту для військовополонених з урахуванням міжнародних стандартів та специфіки їхнього процесуального статусу. Рекомендовано використовувати структуровані методики процесуального інтерв'ю, зокрема моделі PEACE, яка включає ретельне планування, встановлення контакту, отримання вільного викладу подій, аналіз та оцінку отриманих даних. Крім того, визначено необхідність стандартизації допитів у кримінальних правопорушеннях, пов'язаних із мародерством, що передбачає впровадження розширеного переліку питань для з'ясування обставин вчинення кримінального правопорушення, встановлення мотивів, часу та способу привласнення майна.

Авторкою проведений аналіз судової практики свідчить про зростання кількості призначених експертиз у кримінальних провадженнях про воєнні злочини, що обумовлено необхідністю точного встановлення фактів привласнення майна, визначення його вартості та ідентифікації осіб, які вчинили злочини. Типовими експертизами в таких кримінальних провадженнях є молекулярно-генетична, судово-медична, трасологічна, товарознавча, дактилоскопічна, портретна, експертиза зброї та відео-, звукозапису. Їх застосування дозволяє підтвердити наявність зв'язку між підозрюваним і місцем злочину, встановити шкоду, заподіяну потерпілим, та відтворити механізм вчинення правопорушення.

Зазначено, що негласні слідчі (розшукові) дії відіграють ключову роль у запобіганні та розслідуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством, особливо в умовах воєнного стану. Вони дають змогу ефективно виявляти та документувати кримінальні правопорушення, пов'язані з мародерством, збирати докази та оперативно реагувати на випадки незаконного привласнення майна. Використання таких методів, як спостереження за місцем, аудіо- та відеоконтроль особи, зняття інформації з електронних комунікаційних мереж, допомагає встановлювати особи правопорушників, їхні зв'язки та обставини вчинення кримінального правопорушення, що сприяє повному та об'єктивному розгляду справ у суді.

Після кожного розділу й дисертації загалом сформульовано **висновки**, у яких вичерпно висвітлено зміст розглянутих питань. Висновки відповідають отриманим результатам, мають належну аргументацію, мають високий рівень достовірності.

Зазначене дає підстави стверджувати, що дисертація Є.О. Мурзо «Розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством» відповідає встановленим вимогам і є завершеною науковою працею, результати якої виконують актуальне наукове завдання – висвітлення проблематики розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації на практиці. Отримані результати дисертаційного дослідження Є.О. Мурзо може бути рекомендовано для використання в освітньому процесі закладів вищої освіти юридичного профілю, у науково-дослідних розробках наукових установ, під час підготовки наукових публікацій та монографій, планування досліджень за цим напрямом.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Загалом позитивно оцінюючи наукову роботу, необхідно спрямувати увагу на деякі дискусійні питання, які потребують, на нашу думку, додаткової аргументації або пояснень під час захисту:

1. В тексті роботи авторкою зазначено, що запропоновано вдосконалення національного законодавства для гармонізації з міжнародними нормами, однак, на жаль це не знаходить своєї практичної реалізації у вигляді наданих пропозицій щодо внесення змін до КПК України до профільного комітету Верховної Ради України та інших нормативно-правових актів України. Пропонується авторці дисертації сформулювати і оформити відповідним чином ці пропозиції та направити їх до відповідного профільного комітету Верховної Ради України для удосконалення законодавства України.

Крім того, практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані та обґрунтовані в дисертації теоретичні положення, висновки й пропозиції (2022–2024) впроваджено й використовуються в: науково-дослідній роботі Харківського національного університету внутрішніх справ; освітньому процесі Харківського національного університету внутрішніх справ та Міжрегіональної академії управління персоналом. Проте, дисертаційне дослідження підготовлено в Національній академії внутрішніх справ, але впровадження напрацювань у цей заклад не має.

2. У роботі авторка зазначає, що нею опрацьовано значний масив праць міжнародних дослідників, які стали основою цього дослідження. До таких дослідників вона відносить: К. Дж. Бак (Ірландія), К. Брух (Сполучені Штати

Америци), М. Шериф Бассіуні (Єгипет), Дж. Мастандреа Бонавірі (Італія), Г. Вашефорт (Велика Британія), Р. Гайс (Німеччина), Л. ван ден Герік (Нідерланди), Х. Ель Дебух (Італія), Е. Т. Дженсен (Сполучені Штати Америци), Д. Х. Дрангініс (Сполучені Штати Америци), А. Зборовська (Польща), Дам-Де Йонг (Нідерланди), О. Карлтон (Австралія), Д. Кіану Сай (Сполучені Штати Америци), П. Дж. Кінан (Сполучені Штати Америци), М. А. МакГрегор (Канада), Т. Мусаєв (Азербайджан), Р. О'Кіф (Велика Британія), Дж. Пайпер (Велика Британія), К. Перон (Франція), О. Радікс (Сполучені Штати Америци), Дж. Стюарт (Канада), Дж. Феррарі (Італія), А. Циммерман (Німеччина), Е. Шмід (Швейцарія) та ін. Беззаперечно вивчення іноземних праць та міжнародний досвід у розслідуванні будь якого злочину має надзвичайно важливе значення. Надзвичайно корисним такий досвід стави би при розслідуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством. Водночас, виходячи із матеріалів дослідження залишається незрозумілим користь таких праць та використання їх результатів в дисертаційному дослідженні, а відповідно, і в практичній діяльності правоохоронних органів. Такий досвід та матеріали можна було використати в матеріалах дослідження, деякі положення імплементувати у національне законодавство та розробити на їх основі методи та підходи до розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством.

3. У підрозділах 1.3.1. «Предмет протиправного посягання» (сторінки 72-80) та 1.3.3. «Особа правопорушника та потерпілого» (стор. 87-94 авторка) авторка розглядає предмет протиправного посягання, особу правопорушника та потерпілого, як елементи криміналістичної характеристики розглядуваного кримінального правопорушення. Вказані елементи криміналістичної характеристики досліджується різними науками: кримінальним правом, кримінальним процесом, кримінологією, криміналістикою, юридичною психологією тощо. Кожна із цих наук розглядає потерпілого в залежності від тих завдань та функцій, які вирішуються конкретною наукою. Однак, після ознайомлення із вказаними підрозділами, стає зрозумілим, що Мурзо Є.О.,

розкрила кримінально-правову, а не криміналістичну характеристику. У зв'язку з цим, пропонується під час публічного захисту надати своє бачення зазначеного питання.

Висловлені зауваження є дискусійними, загалом не позначаються на позитивній оцінці дисертації та спрямовані на поглиблення наукової дискусії під час прилюдного захисту.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час вивчення як дисертації, так і наукових публікацій автора фактів порушення академічної доброчесності не виявлено. Дисертація Є.О. Мурзо є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Висновок про відповідність дисертації поставленим вимогам. Дисертація Є.О. Мурзо «Розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством», представлена на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням, у якому отримано науково обґрунтовані результати, що вирізняються новизною, за своїм змістом відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам, встановленим у Порядку підготовки здобувачів вищої освіти (наукових установах), затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 року № 261 (із змінами і доповненнями), наказу МОН України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її авторка – Євгенія Олександрівна Мурзо – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

**Завідувач кафедри криміналістики
та судової медицини Національної
академії внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент**

Андрій АНТОЩУК